

Списание ЕПОХИ
Издание на Историческия факултет на
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“
Journal EPOCHI [EPOCHS]
Edition of the Department of History of
“St. Cyril and St. Methodius” University of Veliko Tarnovo

Том / Volume XXVIII (2020).
Книжка / Issue 1

Видин СУКАРЕВ* / Vidin SUKAREV

Отзив за: Стефан Шивачев. Ролята на Община Пловдив за развитието на града през периода 1886–1944 г. Годишник на Регионален исторически музей – Пловдив, Книга дванадесета, Пловдив: Тафпринт, 2018, 303 с. ISSN: 1311-9133

Review of: Stefan Shivachev. The Role of the Municipality of Plovdiv for the Development of the City in the Period 1886–1944 . Annual of the Regional Historical Museum – Plovdiv, Issue 12, Plovdiv: Tafprint, 2018, 303 pages. ISSN: 1311-9133

Стефан Николов Шивачев е дългогодишен изследовател на историята на Пловдив между Освобождението и края на Втората световна война. Представената монография е дисертация за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, защитена пред научно жури на 21 юни 2018 г. Авторът познава общинската администрация и на практика, защото е директор на Регионален исторически музей – Пловдив и в продължение на два мандата (1999–2007) е общински съветник. Като негов колега съм свидетел на работата по написването на монографията.

Монографията се състои от увод, предговор, три глави и заключение. Тя е разширен вариант от част в колективна популярна монография за историята на Община Пловдив [Пижев, А., и др. 2014, с. 55–188]. В увода след целта и изследователските задачи са прегледани източниците и литературата. Важен принос са вкараните в научен оборот документи от софийски архивохранилища, запълващи липси в пловдивските архиви.

В предговора е разгледана предисторията, периодът между Освобождението на града и Съединението. Авторът изключва този период от изследването, но на практика тук го е обхванал и „Предговор“ не е подходящо заглавие. Допуснати са някои неточности: мостът на Марица е съборен от наводнение не през 1972 (с. 30), а година по-рано [Пижев, А., и др. 2014, с. 241]. Безкритично е цитиран документ с информация за гласуването по махали през 1883 г. (с. 39–40). Не са поправени погрешни твърдения, посочени от рецензента В. Танкова в процеса по защитата на дисертацията [Танкова, В. 2018, с. 8–9].

Глава първа е посветена на времето от Съединението до началото на Балканската война. Авторът приема като същинско начало както на главата, така и на хронологичните рамки на монографията Закона за градските общини от 1886 г. На него е посветен първият параграф. Вторият параграф „Пловдивската община през последното десетилетие на XIX век“ обхваща много проблеми. Общината е огромен многосъставен организъм и спазването на хронологична последователност е невъзможно; тя се следва по отношение на разглежданите въпроси. Връзките с национално значими събития са сполучливо представени. Изложението е ясно и увлекателно, въпросите многобройни – политически промени, стопанско и демографско развитие, териториално-административни изменения, благоустройство. Подробно са разгледани стратегически за града конститутивни и организационни начинания: прокарването на водопровода с дългогодишните перипетии по неговото финансиране, разработването и прилагането на градоустройствен план, Пловдивското изложение. Вероятно заради изобилието от случаи,

* **Видин Сукарев** – доктор по история, главен асистент в Аграрен университет – Пловдив; България; @: vsukarev@gmail.com

теми и събития заглавието на всеки параграф изхожда от различни позиции – нормативна, хронологическа и политическа, каквито са последните два.

В началото на XX век, според автора, настъпва криза в управлението на Общината, но от изложението и съпоставката с предходното десетилетие не се забелязва особена разлика. Финансовите проблеми се задълбочават, но те са предимно вследствие на дългове, натрупани в края на XIX век. Добре аргументирана е зависимостта на общинското управление от промените в централната власт, традиция, която има своите прояви и днес. В последния параграф е разгледано управлението на Демократическата партия, свързано най-вече с кмета д-р Иван Кесеяков.

Приходите в бюджета се стабилизират. Изтъкнати са успехите при градоустройството и модернизацията на облика на града. Авторът удачно е открил основните акценти, фактори и проблеми. Дребен недостатък в представянето на общата картина е, че се обръща малко внимание на западането на Пловдив след Съединението. Използваната фактографска и статистическа информация добре представя работата на Общината и развитието на града.

Втората глава обхваща войните и времето до местните избори през 1932 г. Главата е разделена в три параграфа. Първият параграф разглежда военното положение и мерките за справяне с бежанския въпрос от 1913 г., теми, които авторът познава отлично. Следва печално известното управление на скандалния кмет Деню Манев. Делата на този градоначалник и възмущението от тях заемат голяма част от параграфа. По-малко място е отделено на другите дейности на Общината, предимно подпомагането на страдащото от войната население. В последно време Йорданка Кривошиева, също колега от музея [**Кривошиева, Й.** 2017; **Кривошиева, Й.** 2019], изнесе данни за управлението и за личността на Д. Манев, противоречащи на обрисувания от Ст. Шивачев образ. Оформя се интересна дискусия, която не е приключила.

Следвоенните години, политическите борби и промените в общинското управление и градската структура са подробно предадени с много данни. Очевидно е затрудненото положение на Общината, но се вижда и нейната ангажираност с проблемите, особено при второто кметуване на д-р Иван Кесеяков, който определено е от любимите кметове на автора. В следващия параграф са разгледани множество проблеми – стари задължения, концесията на дружество „Изида“, която разрушава пловдивските хълмове, присвояването на общинските имоти, бюджетните приходи, построяването на Паметника на Съединението, електрификацията, болницата на големия благодетел Д. П. Кудоглу, разрушителното земетресение от 1928 г. – все въпроси, свързани с районирането и с администрирането на разрастналия се след войните град. Отражават се и мерките срещу икономическата криза, съдбата на Куршум хан, залесяването, благоустройството, водоснабдяването и много други. Приведени са и данни за сравнение с други градове, доходи и цени, които допълнително уплътняват изложението и потапят читателя в духа на тогавашните времена. Някои проблеми, отлично познати на автора, като бежанския въпрос и възстановяването на града след земетресението, намират относително малко място, но това е разбираемо с оглед на многообхватните общински дейности. Всеки от изброените въпроси може да бъде развит в отделна монография, като някои вече са разработени.

Заглавието на последната глава „Златното време на модернизацията на Пловдив (1932–1944)“ ясно говори за отношението на Ст. Шивачев, но не е подходящо за целия период. В първия параграф е разгледан мандатът на кмета Божидар Здравков от избирането му до преврата на 19 май 1934 г. Представят се административни, финансово-данъчни и организационни промени, подобряването на социалните грижи, засиленият строеж на училища, мащабните благоустройствени дейности, работите по канализацията и водопроводната мрежа, изчистването на задълженията по електрификацията, построяването на модерна сграда на кланицата, стабилизирането на приходите, въпросът с Градските хали и откриването на Мострения панаир.

Вторият параграф разглежда политическите промени след преврата, които след известно време довеждат до временната смяна на Божидар Здравков. Неговият приемник Георги Тодоров доразвива много от начинанията на предшественика си и разширява дейността на печелившите общински предприятия. В изложението авторът удачно съпоставя и анализира решаването на различни проблеми на града с тези в други селища и често представя различни нагледни дан-

ни за справка. След като Г. Тодоров подава оставка, Б. Здравков е възстановен и продължава успешното си управление. Общината се превръща в крупна стопанска институция. Полага се началото на дългосрочни проекти – за канализацията, за архитектурното наследство в Стария Пловдив и за развитието на туризма, построяването на театър и други обществени сгради, обезопасяване бреговете на Марица, построяване на панаирни палати. Войната слага край на тези начинания, а скоро след нейното избухване Б. Здравков е сменен. До 1 март 1941 г. България е във войната и в Общината все още се мисли и работи за развитието на града.

Присъединяването на България към Тристранния пакт внася промени. В Пловдив са настанени немски войски, снабдяването е затруднено. Бюджетите не достигат. Най-значимото постижение от тогава, останало обаче нереализирано, е изработването на нов градоустройствен план от известния немски архитект урбанист проф. Херман Янзен. Главата приключва с кратък обзор на управлението на последния кмет Димитър Костов между ноември 1943 и 9 септември 1944 г.

Последните шест страници заема заключението, в което се открояват най-заслужилите кметове, най-значимите реализирани общински проекти и се поставя обща положителна оценка.

Изследването на Ст. Шивачев е с приносен характер в много области. Темата е извънредно обширна и свеждането ѝ до обема на монографията предполага умения за анализ и синтез. Текстът е съпътстван от богат илюстративен материал.

Към вече посочените забележки трябва да се добави липсата на резюме на чужд език и на приложение с източници и изследвания. На с. 100 авторът твърди, без позоваване, че на 5 юли 1896 г. е създадена комисия за именуване на улиците, но на други две места посочва 1898 г. [Кесякова, Е., и др. 1999, с. 168; Шивачев, С. 2012, с. 177]. Всъщност това става на 5 юни 1900 [СППНР, 1900, 10, с. 2, 11–12]. Много от илюстрациите са тъмни, картите и плановете са неясни, но за това отговорността е на издателя.

Посочените недостатъци не могат да заличат общото положително впечатление. Монографията е резултат от системна и задълбочена проучвателска работа. Тя е едно от малкото сериозни изследвания върху новата история на Пловдив, за която обикновено се пише популярно, но почти с нищо не се осветляват миналото на древния и вечен Град.

ЛИТЕРАТУРА /REFERENCES

Архивни източници / Извори / Records

СППНР – Сборник на правилници, прикази и други наредби и разпореждания по управлението на Пловдивската градска община. [Sbornik na pravilnitsi, prikazi i drugi naredbi i razporezhdania po upravlението na Plovdivskata gradska obshtina.]

Публикации / Publications

Кесякова, Е., и др. 1999 – Елена Кесякова и др. Книга за Пловдив. Пловдив: Полиграф, 1999. [Elena Kesyakova i dr. Kniga za Plovdiv. Plovdiv: Poligraf, 1999.]

Кривошиева, Й. 2017 – Й. Кривошиева. Пловдивското общинско управление през периода 1914–1918 г. Неизвестни факти за Деню Манев. – Годишник на РИМ – Пловдив, 2017, 219–228. [Yordanka Krivosheva. Plovdivskoto obshtinsko upravlenie prez perioda 1914–1918 g. Neizvestni fakti za Denyo Manev. – Godishnik na RIM – Plovdiv, 2017, 219–228.]

Кривошиева, Й. 2019 – Й. Кривошиева. Из дейността на общинското управление и комитета за стопански грижи и обществена предвидливост в Пловдив през Първата световна война (1914–1918). – Исторически преглед, 2019, 1, 154–186. [Yordanka Krivosheva. Iz deynostta na obshtinskoto upravlenie i komiteta za stopanski grizhi i obshtestvena predvidlivost v Plovdiv prez Parvata svetovna voyna (1914–1918). – Istoricheski pregled, 2019, 1, 154–186.]

Пижев, А., и др. 2014 – А. Пижев, В. Сукарев, Ст. Шивачев. История на Община Пловдив (1878–1989). Пловдив: Тафпринт, 2014. [A. Pizhev, V. Sukarev, St. Shivachev. Istoria na Obshtina Plovdiv (1878–1989). Plovdiv: Tafprint, 2014.]

Шивачев, С. 2012 – Ст. Шивачев. Градът и паметта за неговите улици. – В: Град и памет. Сборник с доклади от Национална научна конференция (Пазарджик, 13–14 октомври 2011 г.). Пазарджик: РИМ, 2012, 177–181. [St. Shivachev. Gradat i pametta za negovite ulitsi. – V: Grad i pamet. Sbornik s dokladi ot Natsionalna nauchna konferentsia (Pazardzhik, 13–14 oktomvri 2011 g.). Pazardzhik: RIM, 2012, 177–181.]

Интернет базирани източници

Танкова, В. 2018 – В. Танкова. Рецензия на дисертационния труд на Стефан Николов Шивачев на тема „Ролята на Община Пловдив за развитието на града през периода 1886–1944 г.“ за присъждане на „образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност История на България (Нова българска история), 2018. http://ihist.bas.bg/wp-content/uploads/2018/10/20180522_Retsenziya_VTankova-SShivachev.pdf (достъпен: март 2020) [V. Tankova. Retsenzia na disertatsionnia trud na Stefan Nikolov Shivachev na tema „Rolyata na Obshtina Plovdiv za razvitiето na grada през perioda 1886–1944 g.“ за prisazhdane na „obrazovatelната i nauchna stepen „doktor“ v profesionalno napravlenie 2.2. Istoria i arheologia, nauchna spetsialnost Istoria na Balcaria (Nova balgarska istoria), 2018. http://ihist.bas.bg/wp-content/uploads/2018/10/20180522_Retsenziya_VTankova-SShivachev.pdf (dostapen: march 2020)]